

РОЗДІЛ III. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОРФОЛОГІЇ

Ольга Клименко

УДК 81'367'37=11

ЛЕКСИЧНА І СИНТАКСИЧНА КОНКРЕТИЗАЦІЯ ДІЯЧА В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Схарактеризовано особливості конкретизації діяча на лексичному та синтаксичному рівні; встановлено основні аспекти і параметри діяча, які конкретизуються дієсловами та реченнями, наведені статистичні дані щодо частоти їх конкретизації; встановлені загальні і диференційні риси лексичної і синтаксичної конкретизації діяча.

Ключові слова: суб'єкт, діяч, імплікація, ідентифікація, конкретизація, конкретизатори.

1. Визначення основних понять дослідження. Останні десятиліття в лінгвістиці ознаменовані пильною увагою до семантичної складової мовних одиниць в цілому і дієслова зокрема. Починаючи з середини ХХ століття, особливо інтенсивно розробляються питання співвідношення значення дієслова і значення речення; відповідності учасників дії, яку називає дієслово, і речення. Ці питання знаходять своє віддзеркалення в концепціях, що систематизують поняття, пов'язані з семантикою дієслова і реалізацією цієї семантики в реченні: система глибинних відмінків [Филлмор 1968], концепції діатез [Храковский 1981], системі кореляцій реальних і синтаксичних актантів [Гак 1998]. Дослідження дієслова в ракурсі його семантико-синтаксичних особливостей, з одного боку, розширюють, упорядковують і систематизують інформацію про його властивості, з іншого боку, визначають нові питання, що вимагають подальшого вивчення. Це стосується, зокрема, області неявного, прихованого в дієслівній семантиці. Йдеться про те, що деякі компоненти значення, що передаються дієсловом, представлені в його семантичній структурі імпліцитно. Їх виявлення й аналіз дозволяють якнайповніше представити об'єм значення, яке передає дієслово, і точніше визначити його роль у формуванні одиниць комунікації. Виявлення і аналіз прихованих семантичних компонентів дієслів і дієслівних конструкцій дозволяє краще зрозуміти механізми формування значення і вибору мовних одиниць для їх віддзеркалення.

Вищезгадане визначає **актуальність** цього дослідження, яке присвячене порівняльному аналізу конкретизації одного з учасників ситуації дії – діяча – на рівні лексеми і речення.

Заявлена **мета** зумовлює необхідність розв'язання таких **завдань**: 1) дефінувати поняття лексичної та синтаксичної конкретизації діяча; 2) визначити основні аспекти та параметри діяча, які конкретизуються у дієсловах та реченнях; 3) схарактеризувати частотність їх конкретизації на обох рівнях конкретизації; 4) встановити основні спільні та диференціальні риси лексичної і синтаксичної конкретизації діяча.

Під діячем в цьому дослідженні розуміється один з різновидів семантичного суб'єкта, який визначається такими характеристиками, як приналежність до класу осіб, агентивність (навмисне виконання дії) [Бондарко 1992; Гак 1998].

Базовим положенням дослідження є положення про те, що "...інформація, що обов'язково міститься в реченні, дорівнює інформації, що міститься в лексикографічному тлумаченні дієслова, яке є вершиною цього речення" [Храковский 1981: 8]. На підставі цього положення зіставляються характеристики діяча в ситуаціях, названих дієсловом і реченням.

Клас дієслів в дослідженні представлений групою дієслів фізичної діяльності (див. 2). Текстові відрізки представлені реченнями, в яких діяч виражений рядом особових займенників (див. 3). Обидві групи мовних прикладів представляють діяча неозначено.

Під конкретизацією діяча в цьому дослідженні розуміється уточнення деяких характеристик, що забезпечує його ідентифікацію. Конкретизація реалізується за рахунок імпліцитних або експліцитних компонентів ситуації. Розглядаються два типи конкретизації діяча: на рівні лексеми і на рівні речення. Відповідно, конкретизація діяча в цьому дослідженні називається лексичною (див. 2) і синтаксичною (див. 3).

Метою статті є порівняльний аналіз лексичної і синтаксичної конкретизації неозначеного діяча.

2. Лексичний рівень конкретизації діяча. Лексична конкретизація діяча розглядається на прикладі дієслів фізичної діяльності (далі ДФД), таких, як *to caulk* 'конопатити, смолити; замазувати затикати'; *to fluff* 'збити, розпушити'; *to nudge* 'підштовхнути'; *to coin* 'чеканити монети'; *to dice* 'порізати кубиками' і т. д. Під ДФД розуміються дієслова, що означають контрольовані цілеспрямовані фізичні дії, виконавцем яких є людина. Дослідження обмежується полівалентними дієсловами фізичної діяльності.

Фізична діяльність визначає константність таких параметрів суб'єкта досліджуваних дієслів, як співвіднесеність з класом людей, активність. Аналіз практичного матеріалу показав, що разом з вищезазначеними інгерентними характеристиками діяча ДФД надають додаткову інформацію про нього. Так, наприклад, дієслово (1) *to cauterize* 'припікати' характеризує суб'єкт по параметру професії. Як видно з лексичного тлумачення цього дієслова – *to close a cut by using a hot instrument in order to prevent infection or to stop blood flowing out* 'закрити рану за допомогою гарячого інструменту з метою попередження інфекції або для зупинки кровотечі' [MEDAL], – у ній містяться вказівки на лікарську діяльність, що дозволяє припустити, що виконавцем дії, позначеної цим ДФД, є медик. Таким чином, приклад (1) ілюструє лексичну конкретизацію діяча за ознакою професії.

Слід уточнити, що за одиницю дослідження в статті приймається лексико-семантичний варіант. Багатозначним дієсловом в англійській мові властиві відмінності дистрибутивних характеристик, що визначають їх значення. Так, в розряд ДФД можна віднести тільки один лексико-семантичний варіант дієслова (2) *to fly* 'літати', а саме *to take people or goods somewhere by plane* 'перевозити людей або товари літаком' [MEDAL].

3. Синтаксичний рівень конкретизації діяча. Одним із засобів вираження неозначеного діяча (далі НД) є особові займенники *we, you, they*. Різновидом НД є неозначено-особовий діяч (далі НОД), під яким в цьому дослідженні розуміється суб'єкт-діяч, особа якого не визначена в ситуації, яку встановлює пропозиція, але який може бути ототожнений з деякою конкретною особою або обмеженою групою осіб, наприклад:

(3) *From all down the slope they were firing on the hill crest again* [Hemingway 1981: 348] – 'Знизу з усіх боків стріляли по вершині пагорба'.

Ідентифікуюча інформація, присутня в прикладі (3), представлена сполученням *from all down the slope* 'від підніжжя пагорба', що прояснює місце перебігу дії, дієсловом *to fire* 'стріляти', що прояснює рід діяльності виконавців, формою теперішнього тривалого часу дієслова присудка, що локалізує дію в просторово-часовому континуумі. Просторово-часова локалізованість дії обмежує кількість його виконавців до деякої закритої множини. Вказівка на місце перебігу дії звужує межі групи діячів до осіб, що знаходяться у момент мови у вказаному місці. Семантика дієслова *to fire* 'стріляти' прояснює якісний склад групи діячів – особи, що ведуть на вказаній території військові дії, якими, з урахуванням контексту твору, можуть бути солдати або партизани.

Таким чином, конкретизація НОД, вираженого займенником *they* в прикладі (3), здійснюється за рахунок комплексу конкретизаторів, що взаємодіють на рівні речення. Цей приклад ілюструє синтаксичну конкретизацію діяча.

4. Характеристики діяча, що конкретизуються. В ході аналізу 700 прикладів ДФД і 700 речень з НОД, вираженим займенниками *we, you, they*, були виявлені наступні характеристики діяча:

Таблиця
Лексична і синтаксична конкретизація діяча в англійській мові

№	Характеристика діяча, що конкретизується	Лексична конкретизація	Синтаксична конкретизація
1	Наявність спеціальних навичок	371 (53%)	189 (27%)
2	Професія	285 (40,7%)	255 (36,4%)
3	Психо-фізіологічний стан	269 (38,4%)	18 (2,6%)
4	Частина тіла, за допомогою якої суб'єкт здійснює дію	43 (6,1%)	-
5	Вік	18 (2,6 %)	51 (7,3%)
6	Кількість виконавців дії	11 (1,6%)	-
7	Стать	5 (0,7%)	38 (5,4%)
8	Соціальне становище	2 (0,3%)	10 (1,4%)
9	Особа	-	49 (7%)
10	Риса вдачі	-	11 (1,6%)
11	Національність	-	6 (0,9%)
12	Біографічні деталі	-	74 (10,6%)

Слід уточнити, що наведені вище статистичні дані, покликані охарактеризувати продуктивність окремих напрямів конкретизації діяча. Оскільки в одному прикладі можуть бути присутніми декілька параметрів, що конкретизуються, сума часток окремих характеристик не дорівнює 100%.

4.1. Конкретизація наявності в діяча спеціальних навичок. До цієї рубрики увійшли приклади, в яких міститься вказівка на наявність у суб'єкта деяких навичок, що відрізняються від елементарних некваліфікованих дій, які людина може здійснювати від природи. На відміну від прикладів в групі 4.2. такі навички не замикаються на окремій професії, проте вони властиві не усім людям, а лише тим, хто навчився виконувати ці дії, наприклад:

(4) *to rake – to use a rake to make an area of soil level or to remove leaves from the ground* 'разрівнять ділянка ґрунту або прибрати із землі листя за допомогою грабелів' [MEDAL];

(5) *She also helped him. Even shaved him. He was not so very different from the colliers after all when you lathered his chin, and softly rubbed the bristles* [Lawrence 1997: 86] 'Вона допомагала йому вранці. Навіть голила його. Коли намазуєш піною його підборіддя і обережно знімаєш щетину, великої різниці між ним і шахтарями не відчуваєш'.

У реченні (5) НОД, виражений займенником *you*, виступає виконавцем таких дій як *to lather one's chin* 'намазати піною підборіддя' і *to rub the bristles* 'зняти щетину', спрямованих на контекстуально конкретну особу, вказівка на яку задається присвійним займенником *his* 'його'. Конкретність об'єкту дії дозволяє ідентифікувати НОД, вираженого займенником *you*, як мовця.

Кількість ДФД, в яких є вказівка на наявність у суб'єкта спеціальної навички, складає 53%. Синтаксична конкретизація за цим параметром у пропозиціях з НОД, вираженим даними займенниками, складає 27% від загальної кількості прикладів текстової вибірки (див. таблицю).

4.2. Конкретизація професії суб'єкта. У семантиці ДФД може бути вказівка на наявність у суб'єкта спеціальної професійної навички. Приклад (6) ілюструє відмінність ДФД з вказівкою на наявність спеціальної професійної навички суб'єкта від ДФД, в якому цей параметр нейтральний (7):

(6) *to reap – to cut and gather a crop such as wheat* ‘жати і збирати урожай зернових’ [MEDAL];

(7) *to kick – to hit someone or something with your foot* ‘ударити по чомусь ногою’ [MEDAL].

Для здійснення дії (7) не потрібно мати спеціальну підготовку, виконавцем цієї дії потенційно може бути будь-яка людина без обмеження віку, статі, професії та інших визначальних ознак. Єдиним необхідним критерієм для виконання цієї дії є фізична здатність її зробити. Приклад (6) представляє дію, виконання якої вимагає наявності спеціальних навичок, а саме, уміння користуватися інструментом для збирання врожаю, деяких особливих рухів та операцій. Цих навичок набувають люди, що займаються землеробством. Таким чином, можна сказати, що суб'єкт у прикладі (6) конкретизований за професійною ознакою.

Вказівка на сферу діяльності суб'єкта дії в реченнях з НОД, вираженим займенниками *we, you, they*, реалізується:

а) іменниками (*psychiatry* ‘психіатрія’, *rushes* ‘чорновий перегляд в кіновиробництві’, *tank* ‘танк’, etc.);

б) дієсловами або словосполученнями, що називають дії, виконавець яких виявляє професійну вибірковість (*to arrest* ‘заарештувати’, *to advertise* ‘рекламувати’, *to take a scene* ‘снимати епізод’, *to make a holding attack* ‘робити відволікаючу настанову’, etc), наприклад:

(8)... *and they were taking a scene where I dove into a canal in Venice* [Fitzgerald 1993: 13] ‘Знімали епізод, де я кидаюся в канал у Венеції’.

Суб'єктом дії в ситуації, яку називає це речення, є група людей, що виконують дію *to take* ‘знімати’, якою за логікою речей може бути знімальна група.

Частка ДФД, що конкретизують професію суб'єкта, складає 40,7% прикладів лексичної вибірки. Конкретизація НОД за цією ознакою має місце в 36,4% прикладів текстової вибірки (див. таблицю).

4.3. Конкретизація психо-фізіологічного стану суб'єкта. ДФД можуть містити вказівку на емоції або відчуття суб'єкта в момент здійснення дії. Так, у прикладі (9) діяч переживає почуття голоду, приклад (10) актуалізує стан хвилювання з боку суб'єкта, яке виявляється в квапливих або недбалих діях:

(9) *to devour – to eat something very fast because you are hungry* ‘поїдати щось дуже швидко, переживаючи сильне почуття голоду’ [MEDAL];

(10) *to rootle – to search by moving things around in a quick and careless way* ‘шукати щось, квапливо і безладно розкидаючи речі’ [MEDAL].

У реченнях з НОД, вираженим займенниками *we, you, they*, вказівка на психо-фізіологічний стан суб'єкта може реалізовуватися окремими фразами мовця, наприклад:

(11)...*and always you said, "What barbarians!"* [Hemingway 1981: 166] ‘...і при цьому завжди відповідаєш: "Звіри"!’.

У прикладі (11) конкретизації ситуації сприяє оформлення думок мовця в конкретні слова. Оскільки людям властива індивідуальність у вираженні власних думок, логічно припустити, що конкретне висловлювання має конкретного автора, що дозволяє рахувати *you* НОД, який є мовцем. Слова мовця визначають його емоційну реакцію на певні події.

ДФД, що містять інформацію про психо-фізіологічний стан суб'єкта, складають 38,4% прикладів лексичної вибірки. Аналіз матеріалу показав, що подібний спосіб конкретизації суб'єкта має місце в 2,6% від загальної кількості прикладів синтаксичної конкретизації (див. таблицю).

4.4. Конкретизація частини тіла, за допомогою якої суб'єкт здійснює дію. Ряд ДФД конкретизує частину тіла, яку суб'єкт використовує для здійснення дії, наприклад:

(12) *to elbow – to push or hit someone with your elbow* ‘штовхнути або ударити когось ліктем’ [MEDAL];

(13) *to finger – to touch or feel something with your fingers* ‘торкнутися чогось пальцями’ [MEDAL];

Окрім експліцитного представлення (приклади (12-13)) конкретизація частини тіла, залученої у виконання дії, може мати імпліцитний характер. Мається на увазі, що ряд фізичних дій завжди виконується певними частинами тіла, наприклад:

(14) *to grasp – to take and hold something or someone very tightly* ‘схопити і міцно тримати щось’ [MEDAL].

Хоча в тлумаченні цього ДФД не згадується частина тіла, за допомогою якої виконується дія, ясно, що це рука, оскільки така дія завжди виконується за допомогою руки. Подібне закріплення частини тіла за дією відбувається на рівні пресупозиції, і саме відсутність згадки частини тіла в тлумаченні дієслова свідчить про те, що дія виконується звичайним засобом.

Конкретизація частини тіла суб'єкта, за допомогою якої виконується дія, має місце в 6,1% прикладів лексичної конкретизації (див. таблицю).

4.5. Конкретизація віку суб'єкта. Конкретизація віку суб'єкта в ДФД носить опосередкований характер – спирається на уточнення віку іншого учасника ситуації, наприклад, об'єкту дії. Так, зокрема, наявність у ДФД вказівки на приналежність об'єкту до класу дітей, побічно конкретизує дорослий вік суб'єкта, наприклад:

(15) *to swaddle* ‘сповивати’ – *wrap a baby very tightly in cloth* ‘щільно обернути немовля тканию’ [MEDAL];

Вказівка на вік дійових осіб в реченнях з НОД, вираженим займенниками *we, you, they*, реалізується:

а) кількісними числівниками;

б) прикметниками, що визначають вікову групу дійових осіб (*young, old, middle-aged, etc.*), напр.:

(16) *But his dad made him go down, as a lad; and then when you are over twenty, it's not very easy to come out* [Lawrence 1997: 169] 'Але його батько змусив його йти на роботу, коли він був ще хлопчиком, а потім, коли людині вже за 20, нелегко вибратися звідси'.

Згадка в прикладі (16) віку суб'єкта дії, вираженої займенником *you*, звужує круг можливих його виконавців до однієї конкретної особи (в даному випадку третьої особи, що не бере участь в комунікації).

Частка ДФД, що конкретизують вік суб'єкта, складає 2,6 % прикладів лексичної конкретизації. Синтаксична конкретизація віку НОД, вираженого даними займенниками, має місце в 7,3% прикладів (див. таблицю).

4.6. Конкретизація кількості виконавців дії. Виділяється група ДФД, у значенні яких міститься така характеристика суб'єкта, як множинність – одночасна участь у дії декількох осіб, наприклад:

(17) *to mob – if a large group of people mob someone or something, they surround them in an angry or excited way* 'насуватися натовпом, демонструючи гнів або випробовуючи хвилювання' [MEDAL].

Кількість ДФД, в яких представлений множинний суб'єкт, складає 1,6% лексичної вибірки. Такий спосіб конкретизації діяча на синтаксичному рівні не виявлений (див. таблицю).

4.7. Конкретизація статі суб'єкта. У декількох ДФД суб'єкт обмежений за ознакою приналежності до жіночої або чоловічої статі, наприклад:

(18) *to breastfeed – to feed a baby with milk from your breasts* 'годувати дитину груддю' [MEDAL].

Цей приклад містить вказівку на стать суб'єкта, яку експліковано в дефініції цього дієслова компонентом *breasts* 'жіночі груди'. Очевидно, що круг виконавців дії, позначеної цим дієсловом, обмежений класом жінок.

Вказівка на стать дійових осіб в реченнях з НОД, вираженим займенниками *we, you, they*, реалізується:

а) іменниками, референт яких проявляє гендерну вибірковість (*man* 'чоловік', *woman* 'жінка', *boy* 'хлопчик', *girl* 'дівчинка', *husband* 'чоловік', *wife* 'дружина', *lady* 'леді', *gentleman* 'джентльмен', *sister* 'сестра', *brother* 'брат', etc.), наприклад:

(19) *For how would you like to be shut up for a whole month at a time ... if you were married, not to see your wife...* [Wolf 1994: 290] 'Так, ось яке це – місяць... бути відрізанам ... одруженому – не бачити дружину...';

Наявність в прикладі (19) іменника *wife* 'дружина', який визначає присвійна форма займенника *you*, вказує на те, що діяч, позначений займенником *you*, є чоловіком. Круг потенційних суб'єктів звужується, а при накладенні на контекст проявляється єдино можливий суб'єкт дії чоловічої статі – мовець.

Частка ДФД, в яких конкретизована стать суб'єкта, складає 0,7%. Вказівка на стать дійових осіб сприяє ідентифікації діяча в 5,4% прикладів синтаксичної конкретизації (див. таблицю).

4.8. Конкретизація соціального положення діяча. У ході аналізу семантики ДФД були зафіксовані приклади, які імплікують крайню міру бідності виконавця дії, наприклад:

(20) *to scavenge – to search through things that other people have thrown away in order to see if there is anything that you want* 'ритися, порпатися в непотребі в пошуках чогось придатного для себе' [MEDAL].

Вказівка на соціальний статус дійових осіб у прикладах синтаксичної конкретизації реалізується іменниками типу *working class* 'робочий клас', *masses* 'маси', *servants* 'слуги', *proprietors* 'власники' etc., наприклад:

(21) *What is wrong today is that we've made a profound hash of the circuses part of the programme, and poisoned our masses with a little education* [Lawrence 1997: 190] 'Наша помилка в тому, що ми не врахували усю важливість "видовищ" у нашій програмі й отруїли маси невеликою долею освіти'.

Зміст речення дозволяє зрозуміти, що НОД, позначений займенником *we*, не належить частині суспільства, позначеної іменником *masses* 'маси', що виключає представників цього прошарку з потенційних суб'єктів, позначених НОД, вираженим займенником *we*.

Конкретизація соціального статусу суб'єкта в ДФД зустрічається рідко – 0,3% прикладів лексичної вибірки. Вказівку на соціальний статус дійових осіб прояснює особа НОД в 1,4% прикладів синтаксичної конкретизації (див. таблицю).

4.9. Конкретизація особи діяча. Цей вид конкретизації діяча не властивий дієслівним лексемам, а зустрічається тільки в ширшому контексті. Конкретизація особи діяча реалізується за рахунок наявності в реченні власних імен, наприклад:

(22) *Then came Bertha Coutts. They'd lived next door to us.* [Wolf 1994: 209] 'Саме тоді і з'явилася Берта Куттс. Вони жили поряд з нами'.

У цьому прикладі згадка власного імені *Bertha Coutts* дозволяє співвіднести діяча, позначеного займенником *they*, з сім'єю, родичами особи, позначеної вищеназваним власним ім'ям.

Як показав аналіз практичного матеріалу, прояснення особи діяча має місце в 7% прикладів синтаксичної конкретизації (див. таблицю. 2).

4.10. Конкретизація рис характеру діяча. Актуалізація характерних рис дійової особи спостерігається тільки на синтаксичному рівні і реалізується лексемами, у семантиці яких наявна вказівка на ознаки і якості суб'єкта, наприклад:

(23) *But then if you had the other temperament which must have praise, which must have encouragement, naturally you began (and she knew that Mr. Ramsay was beginning) to be uneasy; to want somebody to say, Oh, but your work will last, Mr Ramsay, or something like that* [Wolf 1994: 361] 'Але якщо у тебе характер інший, якщо ти

потребуєш похвал, потребуєш заохочення, ясно, ти відразу відчуєш (і, звісно, містер Ремзі вже відчув) невдоволення, захочеш, щоб хтось сказав: "О, але ваша-то робота, містере Ремзі, надовго залишиться", або щось у такому ж дусі'.

Словосполучення, до складу яких входять іменники *praise* 'похвала' і *encouragement* 'заохочення', актуалізують таку рису діяча, вираженого займенником *you*, як прагнення до заохочення і похвал, і звужує круг можливих референтів неозначено-особового *you* до осіб, що мають цю рису. Подальший процес ідентифікації, що забезпечується покликанням на причетність до творчого процесу (*your works* 'ваші роботи', *to last* 'залишатися, зберігатися'), актуалізацією за допомогою власного імені особі діяча. Увесь комплекс рис НОД, вираженого *you*, дозволяє ідентифікувати його з конкретним персонажем оповідання – містером Ремзі.

Аналіз практичного матеріалу виявив 1,6% конкретизації особи діяча шляхом згадки рис його вдачі (див. таблицю).

4.11. Конкретизація національності діяча. Вказівка на національну приналежність діяча має місце на рівні речення і реалізується:

а) топонімами-назвами країн;

б) прикметниками – назвами національностей, наприклад:

(24) *They had stopped racing in France* [Fitzgerald 1993:95] 'У Франції скачки вже відмінили'.

У прикладі (28) ідентифікації НОД, вираженого *they*, сприяє назва країни, що актуалізує національну приналежність групи діячів.

Як показав аналіз практичного матеріалу, вказівка на національність діяча є одним з найменш частотних способів прояснення НОД. Подібний спосіб прояснення НОД складає 0,9% прикладів синтаксичної конкретизації (див. таблицю).

4.12. Конкретизація біографічних деталей діяча. Конкретизація діяча через біографічні деталі реалізується на синтаксичному рівні за допомогою словосполучень, підрядних частин, наприклад:

(25) *You saw empty, lying on your stomach, having been present when one army moved back and another forward. You had lost your cars and your men* [Hemingway 1971: 167] 'Лежиш на животі і дивишся перед собою порожнім поглядом, після того, що бачив, як одна армія відходила назад, а інша насувалася. Ти дав загинути своїм машинам і людям'.

Приклад (25) показує, що людина, позначена займенником *you*, брала участь в конкретних військових діях, була відповідальною за певні транспортні засоби і людські ресурси, що ввірений йому підрозділ зазнав втрат, через що він почувається винним. Такі приватні деталі з життя виконавця дії конкретизують усю ситуацію і дозволяють ідентифікувати НОД, вираженого займенником *you*, як мовця.

Цей спосіб прояснення НОД спостерігається в 10,6% синтаксичної конкретизації (див. таблицю).

5. Висновки:

5.1. Компоненти ситуації, позначеної дієсловом або реченням, сприяють конкретизації різних характеристик діяча (див 2, 3).

5.2. Лексична і синтаксична ідентифікація діяча здійснюється за рахунок конкретизації таких його характеристик, як: наявність спеціальних навичок, професія, психо-фізіологічний стан, вік, стать, соціальне становище. Найчастіше конкретизується наявність у діяча спеціальних навичок (53% лексичної конкретизації, 27% синтаксичної) і його професія (відповідно, 40,7% і 36,4%). Найрідше уточнюється стать діяча (див. 4, таблицю).

5.3. Домінування вищезгаданих характеристик діяча в семантиці ДФД і речень, з НОД, вираженим займенниками *we*, *you*, *they*, свідчить про провідну роль діяльності як активного свідомого відношення до навколишнього світу в житті людини.

5.4. Ряд характеристик діяча виявляється тільки лексичною або тільки синтаксичною конкретизацією. Це стосується конкретизації частини тіла, за допомогою якої суб'єкт здійснює дію, і кількості виконавців дії, які експлікуються декількома ДФД; а також конкретизації особи, рис вдачі, національності й біографічних деталей, які актуалізуються на рівні речення (див. 4, таблицю).

5.5. Розбіжності в наборі характеристик, що конкретизуються, можуть, з одного боку, пояснюватися великим об'ємом даних про діяча в реченні порівняно з дієсловом, з іншого боку, може свідчити про можливу наявність зв'язку між мірою невизначеності особи і кількістю інформації про його дію, яка міститься в реченні: експлікація деяких компонентів ситуації нейтралізує неозначеність діяча.

Література

Апресян 1995: Апресян, Ю.Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка) [Текст] / Ю. Д. Апресян – М. : "Наука", 1995. – 367 с.

Арутюнова 2007: Арутюнова, Н.Д. Предложение и его смысл : Логико-семантические проблемы [Текст] / Н. Д. Арутюнова. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 384 с.

Бондарко 1992: Бондарко, А.В. Субъектно-предикатно-объектные ситуации [Текст] / А. В. Бондарко // Теория функциональной грамматики: Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность / Неопределенность. – СПб. : Наука, 1992. – С. 29-71. – Библиогр. : С. 279-355.

Гак 1998: Гак, В.Г. К проблеме синтаксической семантики [Текст] / В. Г. Гак // Языковые преобразования. – М. : Школа "Языки русской культуры", 1998. – С. 264-271.

- Гак 1998: Гак, В.Г. Поле неопределенности [Текст] / В. Г. Гак // Языковые преобразования. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1998. – С. 84-99.
- Гак 1977: Гак, В.Г. Сопоставительная лексикология. (На материале французского и русского языков) [Текст] / В. Г. Гак. – Москва : Международные отношения, 1977. – 264с. – Библиогр.: С. 262-263.
- Елисеева, Селиверстова 1982: Елисеева, А.Г., Селиверстова, О.Н. Семантические типы предикатов в английском языке [Текст] // Семантические типы предикатов / О. Н. Селиверстова (ред.). – М. : Издательство “Наука”, 1982. – С. 158-210. – Библиогр. : С. 355-362.
- Лебедева 2012: Лебедева, Н.Б. Полиситуативный анализ глагольной лексики [Текст] / Н. Б. Лебедева. – М. : Издательство “Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. – 192 с. – Библиогр. : С. 182-191. – ISBN 978-5-397-00765-8.
- Матросова 2012: Матросова, И.А. Падежно-ролевой анализ прямых и переносных значений английской глагольной лексики (на примере глаголов MELT и COOK) [Текст] : автореф. дис. .... канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова. – Иркутск, 2010. – 21 с.
- Филатова 2002: Филатова, А.С. Метафора как комбинаторно-семантическая и валентностная проблема (на материале современного английского языка) [Текст] : автореф. дис. .... канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / РГПИ им. А.И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2004. – 21 с.
- Филлмор 1968: Филлмор, Ч. Дело о падеже [Текст] / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск X. Лингвистическая семантика / Звегинцева В. А. (ред.). – М. : Прогресс, 1981. – С. 369-496. – Библиогр. : С. 555-566.
- Храковский 1981: Храковский, В.С. Диатеза и референтность (К вопросу о соотношении активных, пассивных, рефлексивных реципрокных конструкций) [Текст] / В. С. Храковский // Залоговые конструкции в разноструктурных языках. – Л., 1981. – С.12-13.
- Fitzgerald 1993: Fitzgerald, F. Scott. Tender is the night [Text]. – Wordsworth classics, 1993. – 274 pp.
- Hemingway 1971: Hemingway. E. A Farewell to arms [Text]. – Leningrad : Prosveshenie, 1971. – 263 pp.
- Hemingway 1981: Hemingway. E. For whom the bell tolls [Text]. – Moscow : Moscow Progress Publishers, 1981. – 461 pp.
- Lawrence 1997: Lawrence. D.H. Lady Chatterley`s Lover [Text]. – Penguin Books, 1997. – 314 pp.
- Macmillan English Dictionary for Advanced Learners (MEDAL) CD-ROM 2nd Edition. – CD-ROM © Macmillan Publishers Limited 2007. Text © A&C Black Publishers Ltd 2007.
- Woolf 1994: Woolf, V. Mrs Dalloway [Text] // Virginia Woolf : Orlando. Mrs Dalloway. To the Lighthouse. – Chancellor Press, 1994. – Pp. 155-285.
- Woolf 1994: Woolf, V. To the Lighthouse [Text] // Virginia Woolf : Orlando. Mrs Dalloway. To the Lighthouse. – Chancellor Press, 1994. – Pp. 285-435.

Охарактеризованы особенности конкретизации неопределенного деятеля на лексическом и синтаксическом уровне; определены основные конкретизируемые аспекты и параметры деятеля, конкретизируемые глаголами и предложениями; осуществлен анализ частотности их конкретизации; установлены общие и дифференциальные черты лексической и синтаксической конкретизации неопределенного деятеля.

Ключевые слова: субъект, деятель, импликация, идентификация, конкретизация, конкретизаторы.

There has been described the process of the doer concretizing on the lexical and syntactical level. The main aspects and parameters of the doer which are specified in verbs and sentences have been singled out. The statistics of the frequency of their concretizing have been provided. Common and distinctive features of lexical and syntactical concretizing of the doer have been elicited and analyzed.

Keywords: subject, doer, implication, identification, concretizing, concretizing units.

Надійшла до редакції 26 вересня 2012 року.

Євдокія Кравченко

УДК 81 271.1

ГРАМАТИЧНА ВАРІАНТНІСТЬ ІМЕННИКІВ ЯК КОМПОНЕНТ НОРМАТИВНО-СТИЛІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ МОВИ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

У статті проаналізовано варіантність іменників в нормативно-стилістичній системі мови І. Котляревського. Простежується динаміка норм морфологічної парадигми іменника, з'ясовуються особливості типів еволюції для конкуруючих варіантів та їх стилістична роль.

Ключові слова: мовна норма, морфологічні варіанти, морфологічна парадигма іменника, морфолого-стилістичні варіанти, діакронія.

© Кравченко Є., 2013